Pestaña 1

Per què s'utilitzen expressions llatines en el dret actual?

La morti di Cesare, Vincenzo Camuccini (1798–1805). Museo di Capodimonte, Nápoles.

Autora: Fernanda Jerusalén Velásquez Correa

2n DE BATXILLERAT HUMANÍSTIC.

Llengua i cultura llatina

Tutora: Blanca Vizán

Institut Pablo Ruiz Picasso

Curs: 2025-2026

ÍNDEX (provisional).

1. Introducció i justificació..... 2
   1.1 Elecció del tema.....2
   1.2 Pregunta i hipòtesi.....2
   1.3 Objectius.....3
   1.4 Metodologia.....3
2. Marc teòric i context històric.....4
   2.1 Història del dret romà (aplicació a la Hispania Romana).....4
   2.2 Història del dret espanyol: restes del dret romà.....7
3. El llatí en el dret actual.....10
   3.1 Expressions latines en el dret actual.....10
   3.2 Llista alfabética d'expressions llatines.....10
   3.3 Classificació.....11
4. Anàlisi i debat.....18
   4.1 S'utilitza perquè és útil o per tradició?.....18
   4.2. El llatí en altres àmbits: és un cas únic en el dret?.....19
   4. 2. 1. Medicina i ciències de la salut.....19
   4. 2. 2. Església i àmbits religiosos.....19
   4. 2. 3. Cultura general, art i llenguatge quotidià.....19
5. Conclusions.....20
   5.1 Resposta a la pregunta de recerca.....20
   5.2 Reflexió personal i aprenentatge.....21
6. Bibliografia.....22
7. Annexos.....23

1. INTRODUCCIÓ I JUSTIFICACIÓ

1.1 Elecció del tema

El meu tema de Treball de Recerca (TR) està molt lligat a com vull que sigui el meu recorregut acadèmic, o almenys, com espero que es desenvolupi. Des que vaig començar a estudiar llatí a quart d'ESO i, amb els coneixements previs que tenia de cursos anteriors, sempre em va impactar una cosa curiosa específica: a les sèries i pel·lícules que tractaven o eren relatives a les lleis, judicis i l'àmbit jurídic en general, constantment es feien petites al·lusions o s'utilitzaven paraules o frases concretes en llatí. Encara que fossin un parell de paraules que amb prou feines duraven uns mil·lisegons, això va cridar la meva atenció. Al principi, allò em va resultar estrany, fins i tot contradictori, perquè havia crescut amb la idea i la creença que el llatí era una llengua antiga, tècnicament morta, ja que ningú l'utilitzava en la vida quotidiana. Però, de cop i volta, em vaig adonar que tot i ser considerada una llengua morta, tenia molta presència i força en diversos contextos moderns i professionals, sobretot, en l'àmbit jurídic. Aquesta barreja, o aquest xoc sobre el que considerem clàssic, antic, gairebé oblidat, i allò que considerem modern, actual, fa que em qüestionés moltes vegades sobre la raó real d'aquesta permanència. Em preguntava per què continuem utilitzant avui dia un llenguatge que havia estat present al territori del que és la península ibèrica durant segles i que ara només es mostra de manera subtil en certs àmbits específics. Aquesta inquietud va ser el que em va impulsar a escollir aquest tema pel meu treball de recerca. El meu objectiu final és, és clar, a través de la investigació i l'anàlisi que faré, poder resoldre els dubtes que m'havien estat acompanyant des de fa temps i, finalment, entendre la relació entre el passat del llatí i el present jurídic.

1.2 Pregunta i hipòtesi

Aquest treball de recerca cerca aprofundir una qüestió que encara pot causar interès: **Per què es continuen utilitzant locucions llatines per a àmbits professionals, sent un d'ells l'àmbit jurídic?** I la investigació vol anar més enllà que una resposta simple, buscant les raons històriques i funcionals d'aquesta pregunta. Per poder donar una resposta acceptable, vaig establir una doble hipòtesi, és a dir, la resposta a la pregunta d'investigació es podia basar en dues raons principals. La primera, l'ús de les locucions llatines ve no tant de la formalitat, sinó de la seva practicitat:aquestes expressions, com a termes fixos i precisos, permeten als advocats i als jutges poder comunicar-se de manera més clara i concisa. La

segona, l'ús de les expressions llatines pot venir simplement de la tradició i de l'herència històrica: el dret occidental, incloent-hi el dret espanyol, és un hereu directe del dret romà antic i, potser per això, certa part del vocabulari professional de l'època podria haver-se mantingut durant segles pel reconeixement del llegat romà antic.

1.3 Objectius

L'objectiu d'aquest treball de recerca és cercar raons per les quals el llatí continua present en el dret actual i avaluar si es mantenen per tradició històrica, per utilitat pràctica, o per totes dues; de manera que els objectius específics són:

1. Identificar les expressions més utilitzades actualment, investigar les funcions pràctiques de les expressions, analitzar si hi ha expressions amb relació entre sí i ordenar-les.
2. Analitzar les dades reunides per respondre la pregunta d'investigació.

1.4 Metodologia

Per elaborar el meu treball de recerca és un treball d'anàlisi documental. La metodologia utilitzada és d' investigació bibliogràfica i documental per poder recopilar la informació suficient per respondre la pregunta central del tema. El procés va començar amb una recopilació de dades per al marc teòric, provinents de llibres en paper sobre la història del dret romà i espanyol. A això es van sumar alguns documents digitals en format .pdf, articles acadèmics… També vaig recórrer a recursos a internet, com ara pàgines web d'institucions acadèmiques o articles de publicacions universitàries, cosa que em va permetre classificar les locucions llatines necessàries per a la part pràctica mitjançant diccionaris jurídics físics i virtuals.

2. MARC TEÒRIC I CONTEXT HISTÒRIC

2.1 Història del dret romà aplicada a la Hispània Romana

Quan parlem de la Hispània Preromana usualment ens referim a la península Ibèrica que era territori de pobles indoeuropeus abans de l'arribada dels romans al territori. Aquests pobles no estaven units, estaven dividits en tribus per la península. I aquestes tribus es dedicaven a l'agricultura i la ramaderia. Amb el pas del temps, va començar a ser envaït per pobles colonitzadors com els Fenicis, que es van desenvolupar per la costa andalusa, murciana i Eivissa, també coneguts per portar l'escriptura a la Península, i com els grecs, els quals van desenvolupar els seus territoris per la costa catalana i valenciana. Tots dos començant al territori com a zones comercials i després evolucionant-los a colònies. I com els Cartaginesos, els quals es van endinsar després de la Primera Guerra Púnica, al voltant del segle III aC, i, amb el temps, van començar a tenir poder sobre les colònies fenícies. Però, a causa de la segona guerra Púnica, els romans també van irrompre a la península, conquerint Cartago Nova, la capital cartaginesa, ocasionant una derrota important per a ells i introduint a Roma a la península (Ayén, 2017).

La invasió romana a la península no va ser un procés fàcil i va arribar a durar aproximadament un segle. Quan els romans van derrotar els Cartaginesos, van ocupar la costa mediterrània. Després, després d'altres guerres, lentament es van apropiar de l'oest, i posteriorment el centre.

"*Aníbal vencedor contempla por primera vez Italia desde los Alpes"* (Goya. 1771.)

Finalment, després de les guerres càntabres, sota el lideratge d'Octavi August, van guanyar els càntabres i es van apoderar del nord, per fi conquerint tota la Península al voltant del segle I dC (Ayén, 2017). Així i tot, abans que tot això passés, uns segles abans, al segle VIII a.C, es va fundar el dret romà a través de les evolucions de les regles que la mateixa societat tenia. Començant amb regles familiars o tradicions que anaven de generació en generació i tornant-se més oficial amb l'escriptura de la llei de les XII taules. Les XII taules contenien els

procediments jurídics i les seves execucions, i sobre diverses àrees del dret, com el del comerç, civil, penal, familiar i de propietat. Tot i així, el que actualment se separaria en "dret privat" i "dret penal", dins de la llei de XII taules existia com una sola unitat. També, es poden observar espais sobre l'organització política de l'estat, ja que el legislador, la persona o òrgan encarregats de fer les lleis i aprovar-les, semblava només recollir a la llei de XII taules normes que afectaven el ciutadà romà, conegut també com a *ius civile*. Les tres primeres taules tractaven sobre com es feien els judicis. Tenien dos mètodes: un d'antic, amb regles estrictes i cerimònies obligatòries, i un altre de més nou, encara que només valia per a casos concrets. Com que els primers romans vivien sobretot al camp, les seves lleis se centraven en allò important per a ells: la família, les herències i els problemes amb els veïns (com les terres), que era el més útil per a un agricultor. En canvi, les lleis gairebé no anomenaven els negocis, el comerç o els contractes de compra i venda i això fa la impressió que aquests temes legals encara no estaven molt desenvolupats en aquella època (W, Kunkel, 1994. Pg 35).

Quan Roma es va sotmetre a unes regles i lleis específiques, es va tornar una de les potències més fortes de l'època. A causa de la seva victòria a les guerres púniques contra Anníbal, ara els romans eren amos de la meitat occidental del mar Mediterrani. La dominació romana va continuar avançant als territoris cap a orient i, en poc més d'un segle, Roma no era només una potència poderosa, sinó que era la propietària de gairebé tot el Mediterrani. Jurídicament parlant, els romans utilitzaven un sistema polític complex on tota la dependència legal i política se centrava a Roma. Una de les seves tècniques per imposar les seves lleis era destruir les unitats polítiques que podrien arribar a representar un perill per a Roma i així, mitjançant destrucció de ciutats i saquejos, l'imperi podia assegurar la lleialtat. Una de les maneres d'assegurar el sotmetiment de províncies, com Hispània, per exemple, era a traves del dret de ciutadania. Si el territori semblava col·laborar amb Roma, amb el temps se'ls podia donar dret a vot i privilegis legals; però obtenir el dret a la ciutadania també significava sotmetre't a les lleis romanes, a la seva forma d'administració política. Com que també et donaven l'estil de vida millorat que ells havien desenvolupat, al final molts pobles creguessin que estaven millor com a província romana. De la mateixa manera, els romans es mantenien presents de forma militar, i fins i tot, en l'àmbit polític, se li atorgava a la Península un governador romà.

Els romans, amb el temps, i inspirant-se en lleis d'altres pobles del Mediterrani, com els grecs, van crear el *ius gentium*, que eren regles per als estrangers i els ciutadans dels territoris conquerits, com Hispània. Això servia per organitzar contractes, comerç i relacions entre persones que tenien diferents drets, fent que la llei romana funcionés en una societat. Amb el temps, l'imperi romà va voler millorar la seva administració fora de Roma, específicament a les seves províncies, com Hispània. Un dels objectius que tenien per a la nova administració era que les normes i la manera de governar fossin el més semblant possible a les de Roma per mantenir el control de l'imperi d'una manera més distribuïda. I, justament per això, alguns emperadors van introduir lleis importants per organitzar millor la vida política, econòmica i jurídica de les províncies.

Una de les lleis més importants i que van començar a l'aplicació del dret a la península va ser la Lex Iulia Municipalis, aprovada per Juli Cesar al voltant de l'any 45 aC. Aquesta llei funcionava com un model per a les ciutats que volien una distribució política i administrativa semblant a la de Roma. Dins aquesta llei es regulaven assumptes com les funcions de les magistratures, la gestió dels diners públics. Tot i que no estava pensada específicament per a Hispània, moltes ciutats hispanes la van utilitzar com a base per a l'administració política.

"*Triunfo de Tito y Vespasiano"* (Giulio Romano. 1537.)

Un segle més tard, al voltant del segle I abans de Crist, l'emperador Vespasià, de la dinastia Flàvia, va crear una llei anomenada "Lex Flavia Municipalis". Aquesta llei va servir com una guia per a moltes províncies, incloent-hi ciutats a Hispània. Aquesta llei explicava com s'organitzarien i distribuirien els poders als municipis; com quins encarregats polítics hi havien, com s'escollien, quines responsabilitats tenien, com es gestionaven els impostos, i quines normes calia seguir jurídicament. Gràcies a això, moltes ciutats hispanes van començar a funcionar de manera molt semblant a les ciutats romanes de la península Itàlica. I això, evidentment, facilitava el control de l'imperi sobre les províncies.

Finalment, un dels canvis més importants jurídicament va arribar amb la Constitutio Antoniana, aprovada per Marc "Caracal·la" Aureli, al voltant del segle III dC. Aquesta llei va coincidir la ciutadania romana a tots els homes lliures de l'imperi. Com que ésser ciutadà significava també formar part del dret romà, això va fer que l'ús del dret romà s'estengués a la pràctica total de la població hispana. Això va unificar encara més el sistema legal i va facilitar que les normes romanes, incloent-hi el *ius gentium* i les lleis municipals, s'apliquessin al llarg del territori extern a Roma. I així, gràcies a aquestes lleis i a la integració progressiva d'Hispània dins l'administració romana, el dret romà s'ha consolidat profundament a la societat hispana. Aquesta presència tan sòlida del dret romà és la raó per la qual, fins i tot quan l'imperi va caure, moltes de les seves idees i normes van seguir vives. Aquests elements romans van continuar influint de manera directa i clara en el que més endavant es convertiria en el dret espanyol.

2.2 Història del dret espanyol: restes del dret romà

A partir del segle III d.C, l'Imperi romà va començar un procés gradual de decadència. Aquest procés va durar aproximadament dos-cents anys i va ser causat per diversos factors externs i interns. Va començar amb una etapa que van anomenar "la crisi del segle III", un temps on hi havia inestabilitat, guerres civils, cops d'estat que van afeblir el poder que tenia Roma. A més, començava a fer escassetat de recursos militars, i la inflació va començar a afeblir l'economia. També, a les fronteres de l'Imperi començava a haver-hi amenaces de pobles "bàrbars", com, per exemple, els pobles germànics, vàndals, anglosaxons, visigots, entre d'altres… Alguns emperadors van tractar de reviure la grandesa i l'estabilitat de l'Imperi, com Teodosi I, que va dividir els imperis en dues parts per als seus fills: L'Imperi romà d'Occident i l'Imperi romà d'Orient. L'Imperi d'Orient va sobreviure uns mil anys més. En canvi, l'Imperi d'Occident, a causa d'una economia feble, i força amenaces militars, va acabar per desintegrar-se a causa de les invasions d'huns, visigots i vàndals. La caiguda de l'Imperi romà d'Occident va suposar un gran canvi, però no el final de la civilització romana. I això va portar a la formació de regnes germànics i el sorgiment de l'edat mitjana.

L'any 415 dC, el poble visigot es va endinsar a la península Ibèrica, que ja estava ocupada per sueus, vàndals i alans des del 411 dC. Els visigots es van assentar i van començar a conviure amb els hispanoromans, creant una barreja cultural pel territori. Els visigots, que ja tenien un territori per França, ja tenien el seu propi mètode d'administració política tot i ser part de l'imperi. Així que, quan es van endinsar a Hispània, no van deixar aquell hàbit polític, fent que a la Península hi hagués el primer rei visigot, Alaric II.

"La conversión de Recaredo" (Antonio Muñoz Degrain. 1888.)

A diferència d'altres regnes, el rei visigot que hi havia a Hispània era elegit per votació per famílies nobles, cosa que fomentava l’activitat política. Van permetre aquesta autonomia política als muncipis que es van crear lleis que s'usarien a Espanya fins al segle XIX, per exemple, les lleis Teodoricianes, les quals consistien en la divisió i repartiment de terres entre visigots i hispanoromans per evitar conflictes. El rei Leovigildo (569-586) va treballar per unir políticament la península sota el control visigot, eliminant així els bàrbars que habitaven al territori, com els suevos i aïllant els vascons. Més tard, el rei Suintila va expulsar els bizantins i va sotmetre els vascons entre 621 i 631. La unificació religiosa es va aconseguir quan el rei Recaredo es va convertir al cristianisme en el III Concili de Toledo (589). El *Liber Iudiciorum*, publicat per Recesvinto el 654, va eliminar la discriminació cap als hispanorromans. Quan els musulmans van envair el territori a la península ibèrica l'any 711 dC i va caure al regne visigot, la península es va dividir en dos. Al-Àndalus (part musulmana) i els Regnes Cristians del Nord. Semblava que els musulmans, dins de la Península, tenien un sistema jurídic molt més avançat i ordenat, basat en l'Alcorà i la llei islàmica (Sharía) i, d'alguna manera, van aconseguir influenciar els regnes veïns. Els regnes Cristians del Nord, en comparació, cadascun tenia la seva pròpia distribució jurídica. I, a més, les lleis no estaven escrites pels reis de cada regne, sinó que més aviat eren costums o regles que la gent utilitzava als pobles o ciutats. D'això se'n diu Dret Consuetudinari.

Aviat, als regnes del nord, els reis volien organitzar políticament els seus regnes de nou, i per això mateix van crear els Furs, uns documents que eren com les constitucions locals de cada ciutat, que els ratlles donaven per organitzar el govern de la ciutat i atraure gent que visqués al territori. Els Furs barrejaven els costums antics amb privilegis nous, normes sobre càstigs o com fer contractes. A la resta d'Europa, pels volts del segle XII, i després a Espanya, es van començar a estudiar les lleis antigues de l'Imperi Romà, ja que, en el moment, les ciutats i el comerç creixien molt, necessitant normes més avançades que les antigues tradicions. Van trobar els llibres de dret romà, que eren molt detallats, i van començar a ensenyar-los a les universitats. Aquesta tendència va començar pels regnes d'Aragó i Catalunya, i poc després al regne de Castella, que vindria de manera poderosa amb una gran obra legal. Al segle XIII, al regne de Castella va començar a governar el rei Alfons X, qui va enviar a escriure Les Set Partides. Era un treball jurídic gran, basat en la llei romana i les lleis de l´Església. I, encara que al principi, el poble no la va fer servir perquè preferia els Furs, al cap del temps es va tornar la llei principal i la base de justícia al regne de Castella.

El contingut de les **Set Partides** és molt ampli, com un gran llibre que volia cobrir tota la vida a Castella. Està dividit en set parts, cadascuna amb un tema:
La primera parla de Déu, l'Església i els clergues. La segona tracta del rei i de com ha de governar, així com dels estudis i les universitats. La tercera se centra en la justícia, els judicis i les coses de la propietat. La quarta parla de la família, el casament i els fills. La cinquena explica com fer tractes i contractes, com ara compres o préstecs. La sisena és sobre testaments i herències. Finalment, la setena estableix els delictes i els càstigs, i també les normes sobre la guerra.

Aquesta transició a la llei principal es va fer oficial durant el regnat d'Alfons XI, molt de temps després. El 1348, un text legal anomenat Ordenament d'Alcalá va posar ordre a les lleis. Va dir que primer s'havien de fer servir les lleis noves, després els Furs locals si eren justos, i finalment, si no hi havia cap altra norma, s'utilitzarien les Set Partides. Això va fer que les Partides fossin la base de justícia més important. Com que cobrien molts temes, van omplir els buits dels Furs locals. Així, amb el temps, es van convertir en la llei principal de Castella i, més tard, també es van aplicar a Amèrica durant centenars d'anys. Una versió amb notes de Gregorio López el 1555 va ser la més usada.

3. EL LLATÍ EN EL DRET ACTUAL

3.1 Expressions latines en el dret actual

Després d'haver explorat la llarga trajectòria històrica del dret romà a la Península i la seva evolució fins a la profunda empremta que ha deixat en el dret contemporani, aquest apartat es centrarà en una anàlisi pràctica. A continuació, es presentaran, ordenaran i desglossaran trenta locucions jurídiques d'ús habitual en el dret actual, tot incloent-ne els seus significats.

3.2 Llista alfabética d'expressions llatines

Expressió	Traducció/significat
A priori	Amb caràcter previ, abans dels fets.
Ab initio	"Des del principi."
Ad cautelam	Com a mesura preventiva o cautelar.
Ad probationem	A efectes de prova.
Ad solemnitatem	Requisit indispensable per a la validesa (formalitat legal).
Bona fide	"Bona fe".
Corpus delicti	"Cos del delicte" (les proves materials del crim).
De iure	"Perque ho diu la llei".
Dies a quo	Dia en què comença un termini.
Dies ad quem	Dia en què acaba un termini.
Ex lege	Per llei, en virtut de la llei.
Ex nunc	Des d'ara (sense efecte retroactiu).
Ex tunc	Des de llavors (amb efecte retroactiu).
In articulo mortis	"En el moment de la mort".
In claris non fit interpretatio	"Si és clar, no cal interpretar."
In dubio pro reo	"En cas de dubte, a favor de l'acusat" (principi penal).
Ipso facto	"Immediatament".

Ipso iure	"Pel propi dret, automàticament per la llei."
Iura novit curia	"El jutge coneix el dret" (les parts només han de provar els fets).
Iuris et de iure	Presumpció que no admet prova en contra.
Iuris tantum	Presumpció que admet prova en contra.
Ius cogens	Dret imperatiu/necessari.
Lex posterior derogat priori	La llei nova anul·la la llei anterior.
Mortis causa	Per causa de mort (herències, testaments).
Motu proprio	Per iniciativa pròpia, voluntàriament.
Non bis in idem	No es pot jutjar o castigar dues vegades pel mateix.
Nulla poena sine lege	No hi ha pena sense llei (principi penal bàsic).
Pacta sunt servanda	Els pactes s'han de complir (principi dels contractes).
Ratio decidendi	La raó o argument principal d'una sentència judicial.
Vacatio legis	Període entre que es publica una llei i entra en vigor.

3.3 Classificació

Per poder comprovar si el llatí continua utilitzant-se en el dret actual i si la seva presència és deguda a utilitat pràctica o tradició històrica, vaig haver de dividir la investigació en dues parts.

- <u>Selecció d'expressions llatines jurídiques.</u>

Vaig escollir un nombre total d'unes 30 locucions llatines que, en el meu cas, van aparèixer de manera força freqüent en manuals jurídics, i webs d'advocats o d'universitats que imparteixen estudis de dret. També per comprovar, vaig revisar fonts com el *Diccionari panhispànic de l'espanyol jurídic* (2017), un diccionari sostingut per la RAE i el govern espanyol, així com en el diccionari jurídic de Juan Manuel Fernández Martínez, que és la traducció de la quarta edició alemanya de Wolfgang Kunkel. (2006).

- Anàlisi de la presència en el dret contemporani

Encara que per cada expressió llatina només vaig afegir la seva traducció literal del llatí o la funció actual que manté la locució, més tard s'utilitza una classificació de com es divideixen les expressions per la seva funció i a quina branca del dret actual pertanyen.

La propera classificació es durà a terme de la següent manera:

Classificació per funció i significat jurídic: Les locucions seran agrupades i ordenades per la funció del seu ús pràctic al dret modern. S'identificarà el significat que tenen actualment, i es categoritzaran segons la branca de dret a què pertanyen actualment (per exemple, dret civil, dret penal, etc.). Aquesta classificació ens permetrà visualitzar-ne la utilitat i la complexitat en el llenguatge jurídic modern.

1. Principis i fonaments

Els principis són les idees fonamentals i normes que inspiren i sostenen el sistema jurídic (justícia, llibertat, equitat) usant-se com a guia per a la creació o interpretació de lleis. Mentres que els fonaments són les bases teòriques i arguments legals que manté una decisió legal.

Bona fide	*"Bona fe."*
A priori	*Amb caràcter previ, abans dels fets.*
Ius cogens	*Dret imperatiu/necessari.*
Pacta sunt servanda	*Els pactes s'han de complir (principi dels contractes).*
Lex posterior derogat priori	*La llei nova anul·la la llei anterior.*
Vacatio legis	*Període entre què es publica una llei i entra en vigor.*

2. Procediments i formalitats

Els procediments en el sentit jurídic són els passos o processos legals per assolir un fi jurídic. Mentres que les formalitats són els requisits de forma, temps i lloc que garanteixen un procés just.

Ab initio	*Des del principi.*
Ad cautelam	*Com a mesura preventiva o cautelar.*
Ad probationem	*A efectes de prova.*
Ad solemnitatem	*Requisit indispensable per a la validesa (formalitat legal).*
Dies a quo	*Dia en què comença un termini.*
Dies ad quem	*Dia en què acaba un termini.*
Ex lege	*Per llei, en virtut de la llei.*
Ex nunc	*Des d'ara (sense efecte retroactiu).*
Ex tunc	*Des de llavors (amb efecte retroactiu)*
Motu proprio	*Per iniciativa pròpia, voluntàriament.*

3. Garanties

En el dret, les garanties jurídiques són proteccions que es donen a les persones per evitar abusos i assegurar que un procés sigui just.

Corpus delicti	"Cos del delicte" (les proves materials del crim).
In dubio pro reo	"En cas de dubte, a favor de l'acusat" (principi penal).
Non bis in idem	No es pot jutjar o castigar dues vegades pel mateix.
Nulla poena sine lege	No hi ha pena sense llei (principi penal bàsic).

4. Interpretació i aplicació del dret

Els principis dinterpretació són guies essencials per entendre i aplicar les normes. Aquests principis asseguren una aplicació justa, coherent i protectora de la llei, anant més enllà de les paraules per assolir la fi de la norma.

In claris non fit interpretatio	"Si és clar, no cal interpretar."
Ipso facto	"Immediatament".
Ipso iure	"Pel propi dret, automàticament per la llei."
Iura novit curia	"El jutge coneix el dret" (les parts només han de provar els fets).
Iuris et de iure	Presumpció que no admet prova en contra.
Iuris tantum	Presumpció que admet prova en contra.
Ratio decidendi	La raó o argument principal d'una sentència judicial.

5. Sucesions

En dret, les successions són el procés legal pel qual el patrimoni d'una persona morta es transmet a altres persones, els hereus, ocupant el seu lloc a les titularitats i càrregues

In articulo mortis	"En el moment de la mort".
Mortis causa	Per causa de mort (herències, testaments).

Classificació segons les branques del dret: Per poder classificar les locucions llatines segons la seva branca del dret he tingut en compte la funció jurídica que expressen i el context en què solen aparèixer. En concret, he agrupat cada locució en la categoria corresponent segons l'àmbit en què utilitza amb més freqüència (com el dret civil, penal, processal) i el tipus de situacions jurídiques que normalment sol aparèixer, ja sigui en contractes, sentències o doctrina jurídical. La majoria de les definicions de les categories seran tretes d'un article jurídic anomenat "conceptes jurídics".

1. Dret civil

El dret civil regula les relacions entre particulars, com ara contractes, propietat o família.

Ab initio	"Des del principi."
Ad cautelam	Com a mesura preventiva o cautelar.
Ad probationem	A efectes de prova.
Ad solemnitatem	Requisit indispensable per a la validesa (formalitat legal).
Bona fide	*"Bona fe."*
Dies a quo	*Dia en què comença un termini.*
Dies ad quem	*Dia en què acaba un termini.*
Ex nunc	Des d'ara (sense efecte retroactiu).
Ex tunc	Des de llavors (amb efecte retroactiu).
In articulo mortis	"En el moment de la mort".
Mortis causa	Per causa de mort (herències, testaments).
Pacta sunt servanda	Els pactes s'han de complir (principi dels contractes).

Vacatio legis	*Període entre què es publica una llei i entra en vigor.*

2. Dret penal

El dret penal s'encarrega dels delictes i les penes corresponents, protegint l'ordre públic i la seguretat.

Corpus delicti	"Cos del delicte" (les proves materials del crim).
In dubio pro reo	"En cas de dubte, a favor de l'acusat" (principi penal).
Non bis in idem	No es pot jutjar o castigar dues vegades pel mateix.
Nulla poena sine lege	No hi ha pena sense llei (principi penal bàsic).

3. Dret administratiu

El dret administratiu regula l'activitat de l'Estat i la seva relació amb els ciutadans, assegurant que l'administració pública actuï conforme a la llei.

Ex lege	*Per llei, en virtut de la llei.*
Ipso facto	"Immediatament".
Ipso iure	"Pel propi dret, automàticament per la llei."
Ius cogens	Dret imperatiu/necessari.
Lex posterior derogat priori	La llei nova anul·la la llei anterior.
Motu proprio	*Per iniciativa pròpia, voluntàriament.*

4. Dret procesal

El dret processal estableix les normes i els procediments que s'han de seguir perquè els jutges i els tribunals puguin aplicar correctament les lleis.

A priori	*Amb caràcter previ, abans dels fets.*
In claris non fit interpretatio	"Si és clar, no cal interpretar."
Iura novit curia	"El jutge coneix el dret" (les parts només han de provar els fets).
Iuris et de iure	Presumpció que no admet prova en contra.
Iuris tantum	Presumpció que admet prova en contra.
Ratio decidendi	La raó o argument principal d'una sentència judicial.

Observant les taules, se'n poden treure aproximadament dues conclusions:

1. La majoria de les locucions llatines han estat mantenint-se per tradició, no per necessitat: A les taules, es pot observar que expressions com *in dubio pro reo o bona fidei*, que segueixen sent reconegudes en l'àmbit jurídic, es poden formular o traduïr de manera clara al català i al castellà en gairebé tots els casos. Per tant, sembla que l'existència d'aquestes locucions es deu al fet que llueixen més com una herència del dret romà, més que a una utilitat imprescindible.

2. Només un petit grup d'expressions té un valor real tècnic. Algunes altres locucions, com ara *a priori*, *a posteriori*, o *ratio legis*, s'utilitzen perquè permeten explicar o reduir conceptes complexos en poques paraules.

4. ANÀLISI I DEBAT

4.1. S'utilitza perquè és útil o per tradició?

La pregunta central d'aquest treball de recerca és si el llatí continua en el dret per motius d'utilitat o si la seva existència prové de l'herència de l'Imperi romà. I, gràcies a les dues parts dels marcs, se'n pot obtenir una resposta.

En primer lloc, el marc teòric ens permet saber que, efectivament, l'administració jurídica espanyola prové del dret romà, cosa que explica que moltes locucions haguessin quedat integrades al llenguatge jurídic. Tot i això, les dades obtingudes de les taules mostren que la majoria de taules poden traduir-se al català i al castellà, així que no tenen realment una utilitat pràctica que sigui necessària.

Abans, a la introducció, vaig esmentar que la doble hipòtesi era que l'ús de les expressions llatines es degut a la seva utilitat a l'hora d'explicar conceptes complexos en poques paraules per ajudar els professionals de l'àmbit jurídic, i degut també a la seva llarga història jurídica al llarg dels segles. I, segons els resultats, hi ha locucions com *corpus delicti, in dubio pro reo, nulla poena sine lege*, que si compleixen aquests mateixos requisits. En utilitzar aquestes fórmules, un jurista pot transmetre un concepte extens i complex sense allargar-se gaire. A més, en certs àmbits del dret internacional i acadèmic, segueixen utilitzant el llatí com a llenguatge comú, cosa que facilita la comunicació legal entre diferents països.

No obstant això, no totes les locucions llatines presentades en aquest treball de recerca són utilitzades amb freqüència o en la pràctica jurídica malgrat la seva presència en diccionaris i manuals jurídics, moltes simplement són extretes de lemes jurídics. Expressions com *a priori, ad cautelam, ipso facto,* tenen equivalents en el català i castellà, i poques vegades s'utilitzen per a sentències, documents legals o administratius actuals. I, la seva presència, més aviat és degut al pes històric que ha tingut el llatí en la formació jurídica actual i el prestigi a què s'associa al llatí actualment.

Les diferències entre la part teòrica i pràctica ens poden mostrar que el llatí, actualment, porta més un paper acadèmic que un ús tècnic general. I, malgrat que hi hagi centenars de

locucions com a part del patrimoni cultural del que és avui dia el dret modern, a la pràctica professional predomina més els termes castellans.

4.2. El llatí en altres àmbits: és un cas únic en el dret?

Per estrany que sembli, malgrat que l'ús del llatí és més fàcil de relacionar simplement amb el dret, no es limita exclusivament a l'àmbit jurídic. Molts sectors professionals actuals utilitzen conceptes, termes o expressions llatines. Per exemple:

4. 2. 1. Medicina i ciències de la salut

El sector on el llatí manté un ús més esquemàtic és a la medicina. Té molts termes anatòmics, fisiològics i patològics que es basen en arrels llatines: *vertebra*, *musculus*, *vena cava*, *appendicitis*, entre d'altres.

Es pot considerar que el llatí es manté en aquest àmbit perquè permet anomenar estructures corporals de manera precisa, utilitzant així un llenguatge universal amb altres països i evitar malentesos amb traduccions.

4. 2. 2. Església i àmbits religiosos

Encara que no ho sembli, l'església catòlica continua fent servir el dret en diferents contextos: documents oficials, himnes, pronunciacions formals. Tot i que la missa actual sol celebrar-se en llengües modernes, el llatí, fins i tot, se segueix utilitzant al Vaticà.

En aquest àmbit, l'ús del llatí combina tradició històrica i un valor simbólic que provenen dels seus orígens. L'ús del llatí no es pràctica en sentit de comunicació diària, sinó més aviat és fonamental per preservar la continuïtat cultural i doctrinal.

4. 2. 3. Cultura general, art i llenguatge quotidià

El llatí també apareix en contextos no especialitzats; inscripcions arquitectòniques, lemes institucionals, frases fetes (*carpe diem*, *mens sana in corpore sano*) o fins i tot a la literatura contemporània. En aquests casos, la seva funció és estètica o identitària, no pas pràctica.

5.CONCLUSIONS

5.1 Resposta a la pregunta de recerca

Al llarg d'aquest treball he comprovat que el llatí en el dret actual no és només una tradició cultural sinó una eina útil. Encara que avui es fa servir menys que en el passat, segueix complint funcions importants: ajuda a ser precís amb els termes, permet expressar idees jurídiques difícils de traduir i manté la connexió amb la tradició europea. En tribunals, doctrines i contractes, les expressions llatines no es fan servir a l'atzar, sinó quan faciliten la comunicació entre juristes on no hi ha un equivalent modern exacte.

En revisar la història del dret, des del dret romà, passant per l'Espanya visigoda i medieval, fins al dret modern, es veu que l'ús del llatí sempre ha canviat segons les necessitats socials, polítiques i jurídiques. Avui, encara que es tendeix a fer servir un llenguatge més clar, el llatí continua sent un component tècnic i especialitzat dins del dret.

A més, en altres professions com ara medicina, documentació científica o lingüística, el llatí tampoc no ha desaparegut. Allí s'usa com a base de termes, per classificar coses o com a referència a termes internacionals. Això mostra que el llatí no és només una herència cultural, sinó una eina pràctica en contextos tècnics.

Per tant, responent a la pregunta de recerca: el llatí continua utilitzant-se en el dret per raons pràctiques i històriques. El seu ús actual és especialitzat, útil per ésser clar, precís i mantenir la tradició jurídica. Encara que avui es fa servir menys que abans, continua sent una eina valuosa en els contextos adequats.

5.2 Reflexió personal i aprenentatge

Fer aquesta feina m'ha ensenyat que investigar no és només buscar informació, sinó entendre-la, analitzar-la i escollir el més important per poder-ho explicar bé. També he après que organitzar la feina, revisar-ho tot amb calma i acceptar correccions m'ajuda a millorar cada dia. A més, m'he adonat que el dret no és només un conjunt de normes, sinó un sistema connectat amb la història, la societat i la cultura. Aprendre les locucions llatines i el seu significat m'ha ajudat a entendre millor com les lleis es basen en principis que han durat molt de temps. A nivell personal, aquesta feina m'ha ajudat a confiar més en mi mateixa i en la meva capacitat per analitzar i entendre les coses. També he après que l'esforç i la constància són importants, i que cada petit èxit acadèmic et dóna més seguretat per fer front a nous reptes En resum, aquest projecte ha estat una experiència de creixement, tant en coneixements com en allò personal. M'ha motivat a seguir aprenent sobre dret, a valorar els meus èxits ia adonar-me que cada cosa que aprenc requereix temps, esforç i dedicació.

6. BIBLIOGRAFIA

Ayén, F. (2017) *Hispania preromana y romana* https://www.profesorfrancisco.es/2017/04/hispania-romana.html

1. González, J. (2012) La lex flavia mvnicipalis y los mvnicipia hispaniae
2. Unir: la Universidad de Internet. (2020). *El Derecho Romano: historia, fundamentos y vigencia.* https://www.unir.net/revista/derecho/derecho-romano/
3. Pasión por el DERECHO (2021). *Locuciones latinas básicas para estudiantes de derecho.* https://lpderecho.pe/locuciones-latinas-basicas-estudiantes-derecho/
4. W, Kunkel. Editorial Ariel, S. A. Barcelona. (1994) *Historia del derecho romano 4ª edición*
5. Juan Manuel Fernández Martínez y otros. Editorial Aranzadi S. A. (2006) *Diccionario Jurídico 4ª edición*
6. Alvaro D'Ors (1983) *LA NUEVA COPIA IRNITANA DE LA "LEX FLAVIA MUNICIPALIS"*
7. Rafael Altamira. Librería General de Victoriano Suárez. (1903) *HISTORIA DEL DERECHO ESPAÑOL*
8. Puy du Fou - España (2019) *Los Visigodos: Reyes de un mundo antiguo* https://puydufouespana.com/espana/es/blog-los-visigodos-reyes-de-un-mundo-antiguo
9. Francisco Tomás y Valiente. Catedrático de Historia del Derecho de la Universidad Autónoma de Madrid. (2001) *Manual de la historia del derecho español*

7. ANNEXOS

Locucions llatines no utilitzades: Aquestes locucions no han estat utilitzats en el Treball de Recerca a causa de la seva manca d'escriptures en què se les esmenten, o perquè només s'utilitzen sota circumstàncies molt específiques, fent més difícil la cerca de la branca a la que perteneix.

Accesorium sequitur principale	El que és accessori segueix allò principal.
Actio communi dividundo	Acció de divisió de la cosa comuna concedida a cadascun dels comuners.
Apud acta	Modalitat de poder de representació atorgat davant del Secretari Judicial.
In voce	De viva veu.
Iura in re aliena	*D*rets sobre cosa aliena.
Ius ad bellum	Dret a la guerra
Ius sanguinis	Nacionalitat determinada pels pares.
Ius soli	Nacionalitat determinada pel lloc de naixement.
Ius variandi	Dret del creditor a exercir l'acció contra qualsevol dels deutors.
Mala fide	Mala fe
Mora debitoris	Demora del deutor
Nemo dat quid non habet	Ningú pot donar el que no té.
Obiter dicta	Raonaments dels òrgans judicials sobre qüestions accessòries.